

[Otázka po pravé skutečnosti]

530818-1

Otázka po pravé skutečnosti je původně integrální součástí otázky po pravém životě: takový život je totiž pravý, který je v konformitě s pravou skutečností. Aby člověk dosáhl pravého života, musí se přimknout k tomu, co samo je pravé a co je zároveň zdrojem, základem veškeré další pravosti.

Kdy se však člověk počíná tázat po pravém životě? V čem je důvod, který ho k takové otázce vede? Je základní životní zkušeností jakýsi pocit marnosti, prolhanosti života ať už v části nebo v celku. Jsou celá údobí, o nichž se člověk dodatečně přesvědčí, že nebyla k ničemu; nebo jindy, že měla nechtěné, záporné, třeba až katastrofální výsledky. K podstatě lidského života patří právě ono vědomí jakéhosi napětí a někdy dokonce rozporu mezi tím, co se děje a událo, a mezi tím, co by se mělo dít a udát. Nejde tu jen o vědomí neuskutečněných možností a nenaplněných okamžiků, nýbrž o tlak minulých událostí, které se nám staví v cestu při nových rozhodováních a které nás zavlékají proti naší vůli nebo alespoň proti našemu lepšímu přesvědčení a předsevzetí na cesty, o nichž často již předem víme, jak jsou bez východu či bez konce, marné, zavádějící, odcizující člověka sobě samému či věčně se v kruhu obracející samy do sebe a tak nikam nevedoucí.

Slovem řečeno, život přes to, že je něčím kladným, že je hodnotou, není pro člověka hodnotou postačující a poslední. Je také promarněný, zmrhaný, prázdný a neútesný život, často spíše živoření či přímo zkomírání. A už proto se klade člověku vždy znovu otázka, který život tedy není pouhým živořením, který je životem opravdovým, a potom ještě, který z opravdových je tím pravým, což znamená nejen nejlepším ve smyslu relativním, nýbrž také skutečným, platným. Člověk se nemůže smířit s myšlenkou, že jeho omyly a poklesky jsou stejně skutečné jako jeho nejlepší činy; táhne tedy čáru mezi obojím a chce k pravému životu počítat jen ty druhé. Čestný čin chce vidět jako skutečnější, opravdovější než lež a zbabělost. To nemusí znamenat hned pokus o sebeospravedlnění tím, že se viny a prohřešky neberou vážně. Jde spíše o důvěru v kosmickou spravedlnost, která vyhladí a vymaže všchnu nepravost a zachová jen to, co je pravé. Člověk hledá nějakou pevnost, nějakou záruku mimo sebe, která rozhodne pro život pravý a proti životu marnému. Chce se opřít o to, co jeho život může učinit životem pravým. Dospívá k přesvědčení, že chce-li dosáhnout pravého života, nesmí zůstat sám v sobě, nýbrž musí vyjít ven a přimknout se k zdroji veškeré pravosti, totiž k samému základu, jádru vší skutečnosti, ke skutečnosti pravé či absolutní.

Pravá skutečnost jako problém čistě noetický, gnoseologický má tuto anthropologickou minulost. Přestože patří k podstatě noetického zkoumání nedbat podobných souvislostí nebo alespoň na nich nestavět, nelze otázce

pravé skutečnosti po právu rozumět, aniž bychom pamatovali na její původ, tj. aniž bychom zkoumali – programově vzato – poměr mezi pojetím pravého života a pojetím pravé skutečnosti v různých historických útvarech kulturních a myšlenkových.

To neznamena nebo aspoň nemusí znamenat ústupek subjektivismu. Jde však o to, že pravá skutečnost se nemůže ve své plnosti a ve svém jádru projevit resp. přijít k slovu jinak než právě tam, kde se po ní člověk ptá, kde o ni usiluje, kde se snaží jí dosáhnout resp. přiblížit a připodobnit se k ní. Jistěže okruh působnosti či platnosti pravé skutečnosti není omezen na tuto lidskou subjektivní sféru; nicméně tato sféra je přece nejvlastnějším jejím působištěm, nejvlastnějším místem, kde se pravá skutečnost může uplatnit a ukázat právě jako pravá. I v tom je znovu vidět nerozlučnou souvislost problému pravé skutečnosti s probléme pravého života: konce konců jde o oboustrannou souvislost. Neplatí jenom, že pravý život se nutně musí starat a opřít o pravou skutečnost, nýbrž také naopak pravá skutečnost se ve své nejvlastnější podstatě a ve své vlastní podobě může ukázat jen v pravém životě, jeho prostřednictvím. Snad i tak, že pravá skutečnost vypadá ve své nejvlastnější podstatě jako pravý život resp. že přímo jest pravým životem. S tohoto hlediska pak se ukazuje onen zvláštní charakter pravé skutečnosti, že totiž není objektivitou vedle jiných objektivit, s nové, jiné stránky. Nejde tu už o protivu objektivita – subjektivita, nýbrž o dvojí typ skutečnosti, snad o dvojí úroveň reality. Vedle dění objektivního, které je postaveno doprostřed objektivit, ale neřadí se k nim, nýbrž spíše je organizuje, zvládá, konformuje sebe i je ve smyslu, který není dán objektivně, čili jehož průběh není setrvačností či souhrnem a souhrou rozmanitých setrvačností, nýbrž aktivitou.

Historicky jsme však konec konců jen poučení o tom, jak jednotlivé epochy pojímaly pravou skutečnost, jak o ni usilovaly apod., není však zřejmé, jak mám pravou skutečnost pojímat my. Je jisté, že – předpokládáme-li ovšem, že pravá skutečnost opravdu jest, což v přísném významu lze bez obtíží učinit – v dosavadních dějinách a v nejvlastnější podobě právě v dějinách pojetí pravé skutečnosti se pravá skutečnost ukazovala; přesto však se problém jejího pravého postižení před námi otvírá nutně vždy znovu, neboť nám už není dnes přístupná ona pravá skutečnost, jak se tehdy ve svrchovaném napětí a soustředění při pokusech o její postižení sama ukazovala, nýbrž pouhé záznamy, úlomky fakt, přeložení bezprostředního zážitku a nejvnitřnější osobní zkušenosti do lidské mluvy, do zprávy, do úvahy, do filosofického systému. Nemůžeme ovšem jít jinou cestou; i my se musíme konec konců pokusit o lidské vyjádření toho, co poznáme jako svrchovanou pravdu, se vši rezervou a se vším rizikem. Ale konec konců jde především o to, aby naše pojednání, zkoumání, rozbor, pojetí či systém byly především osobním vyznáním a teprve potom reflexí nad minulými pojetími.

A tak se nám otvírá otázka, zda problém pravé skutečnosti není falešným problémem; či přesněji, zda důvěra, s níž člověk hledí k pravé skutečnosti, není marnou důvěrou, zda význam, který člověk připisuje pravé skutečnosti pro svůj život, tj. pro pravý život lidský, není přeceněn, zda je to význam vskutku pozitivní, zda spíš není pravá skutečnost něčím, co v posledu člověka deprimuje a ničí, co je člověku cizí, ba nepřátelské, co právě spíše drtí jeho lidství než zakládá a garantuje. Je tu otázka, zda úzkostlivá otázka po pravém životě není jen zoufale odvážným opovržením vším skutečným, jen slepým pokusem prolomit obrovské masivy bezesmyslné objektivní hluchým zavoláním na cosi smysluplného, co však ve skutečnosti neexistuje.

(Praha, 530918-1, a-c.)